

UDK: 811.163.42:81'342.8:81'24
Izvorni znanstveni rad
Prihvaćen za tisak: 14. prosinca 2010.

Katica Krešić, Martina Arapović
Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru, Bosna i Hercegovina
katica.kresic@tel.net.ba

Naglasni likovi na Radiopostaji Mostar

U radu se na temelju prikupljene snimljene građe raščlanjuju naglasna odstupanja spikera i novinara na Radiopostaje Mostar s obzirom na naglasnu normu hrvatskoga jezika. U prvomu se dijelu rada nakon kraće rasprave o naglasnim obilježjima predstavlja izbor naglasnih primjera koji se u normativnim priručnicima pojavljuju kao naglasne dublete i navode pomaci naglasnih obilježja koji su se dogodili u odnosu na zajedničku ili tradicionalniju inačicu. U drugomu dijelu rada predstavljaju se odstupanja od (neobilježene) naglasne norme prikupljenih primjera. U građi različitih radijskih emisija snimanoj tri mjeseca slušno je izdvojeno ukupno 115 riječi, od kojih se nekoliko pojavilo i u tri inačice. Odstupanja se najprije razvrstavaju s obzirom na preinake po vrstama riječi, a potom se iskazuje koliko su za promjenu naglasaka zaslužna promjena pojedinih njegovih obilježja, posebno mjesta udara, ali i ostalih.

0. Uvod

Bavljenje govorom novinara kao kriterijem novinarske kvalitete pripada novijoj povijesti novinarstva jer je jezik ostvaren u pismu bio i ostao shvaćen kao najvažnije sredstvo prijenosa informacija, brusio se, stilski usavršavao tako da odgovara zahtjevima *zanata*. Govor kao drugi osnovni način ostvarivanja teksta i prijenosa poruke često se smatra nečim što je došlo samo po sebi, spontano, s pretpostavkom da je dovoljno u novinarskome govornom medijskom nastupu samo pretočiti jedan medij u drugi, pismo u govor pa da radio, a poslije i televizija, kao javni servisi uspješno izvršavaju svoju zadaću. Govor medija ima posebnu društvenu ulogu, utjecaj i moć. Pored glavnoga informativnog zadatka, obrazovna je uloga također neizostavna. Mediji trebaju štititi i njegovati službeni jezik. Mediji mogu pokazati svijest

o važnosti jezičnoga standarda, pa onda i jezične kulture jednoga društva, ali i utjecati na njega.

Radijsko novinarstvo kao posebna djelatnost koristi se posebnim načinom govora. Govor spikera i novinara na radiju (uglavnom) pripremljen je govor, nije spontani govor iz privatnoga života. Za postizanje optimalnih odlika medijskoga govora nužno je ispravno naglašavati riječi jer ispravno naglašavanje ima ne samo kulturnu funkciju, nego i pragmatičnu. Pogrješnim izgovaranjem naglasaka (i naglasnih dužina) katkad se mijenja smisao poruke. Odnos prema govoru novinara još nije dovoljno istaknut unatoč obvezi javnih medija da štite i njeguju hrvatski jezik. *U radijskom i televizijskom novinarstvu novinari moraju svladati pravila i načela dobrog govora, kako bi unutar različitih radijskih programa i žanrova mogli ostvariti optimalnu komunikaciju sa slušateljima te zadržati njihovu pozornost i nazočnost* (Zgrabljić, 2002: 47). To znači da se kodificirana naglasna norma treba potvrđivati u govoru spikera, novinara, nastavnika i svih onih kojima je zanimanje javno govorenje, onih koji na bilo koji drugi način utječu na naglasne promjene slušatelja. Naglasne se razlike u govornoj komunikaciji lako zapažaju s obzirom na najraširenije likove bez obzira je li riječ o otklonima od kodifikacijske ili uporabne norme (Vrban Zrinski, Varošaneć-Škarić, 2004.). Radio kao medij, uz ostalo, zadovoljava primateljima potrebu za pripadanjem i identifikacijom, dijelom i kroz zajednički govor. Medijalizacijom i institucionalizacijom taj govor u društvenoj komunikaciji dobiva status modela ispravnoga i poželjnoga govorenja.

Kao podsvjesniji dio jezičnoga znanja, kojim se ovladava u djetinjstvu, a izloženiji dio izvanjskoga prepoznavanja, izgovor općenito, a s njime i naglasak, pokazuje različite identitete u sociološkome, nacionalnome i regionalnome smislu — otkriva izvanlingvističke značajke zbog čega je i *paralingvistički znak, prema kojemu se vrijednosno određujemo* (Škarić, Lazić, 2002: 7). *Mnogoliki su razlozi koji jedne naglasne likove zatiru, a druge jačaju, i tek se po ukupnosti odnosa dade zaključiti što je matica razvoja, a što rubna pojava* (Zoričić, 1990: 37). Tako je Mostar 90-ih godina (a i početkom novoga stoljeća) bio izložen useljavanju i iseljavanju pa se i ta pojava treba uzeti u obzir kad je riječ o unošenju zavičajnih naglasnih obilježja iz središnje Bosne, sjeverne Hercegovine i drugih krajeva. Okretanje zagrebačkomu kolokvijalnomu govoru, odnosno urbanijemu idiomu, druga je važna činjenica koja je utjecala na promjenu naglasnih značajki u mostarskoj sredini u ratnom i poratnom vremenu. Ona proizlazi iz potrebe da se istaknu razlike u odnosu na prijeratno stanje, pri čemu se primjeri nisu provjeravali u normativnim priručnicima. Ta se pojava odnosi na manji broj govornika od kojih su se neki pojavljivali i u radijskim emisijama.

0.1. Građa i ispitanici

Građa je prikupljena snimanjem različitih informativnih emisija na Radiopostaji Mostar. Sadržaj su bile uglavnom vijesti, dnevne emisije, aktualnosti i zbivanja u Mostaru. Slušnom analizom sadržaja i preslušavanjem snimaka izdvojene su riječi i njihovi oblici koji su nepravilno izgovoreni ili su različiti od tradicionalne naglasne norme. Naime, osim naglasaka koji se ne pojavljuju ni u jednome od istraženih priručnika, odstupanjima od norme smatrali su se i odabiri rjeđih, obilježenih naglasnih dubleta. U pojedinim slučajevima iste se riječi različito naglašavaju, jednom ispravno, a drugi put neispravno, pa su oba primjera navedena.

Analiziraju se primjeri tridesetak različitih govornika, novinara i spikera, čije je zanimanje u najužemu smislu javno govorenje. Ispitanici nisu podijeljeni ni prema kojemu obilježju, nego su se samo izdvajali njihovi najčešći otkloni od (neobilježene) naglasne norme hrvatskoga standardnoga jezika. Najprije su podijeljeni po gramatičkim kategorijama (vrstama riječi, sklonidbi i rodu) budući da su najveći dio građe imenice, a potom su pokazane razlike između klasičnih prozodijskih likova i otklona s obzirom na mjesto, kvalitetu i kvantitetu naglašavanja, tj. udar, ton i dužinu. Cilj je bio istražiti koje su i kakve pogrješke naših novinara i spikera u govoru radi prosudbe o toj pojavi.

Kako bi se utvrdilo da je riječ o otklonu od (neobilježene) suvremene hrvatske norme, prikupljeni su se primjeri provjerili u tri suvremena hrvatska priručnika: *Rječniku hrvatskoga jezika* (ur. Šonje i Nakić, 2000), *Hrvatskome jezičnom savjetniku* (Barić i dr., 2000) i *Velikome rječniku hrvatskoga jezika* (Anić, 2006), tzv. Velikom Aniću. Navedeni normativni priručnici hrvatskoga jezika bilježe različite izgovorne mogućnosti istih riječi, inačice ili dublete, ali se one u spomenutim priručnicima ne navode istim redoslijedom, čime se često neizravno pokazuje položaj naglasne inačice i upućuje govornika da izabere prvi primjer.

1. Hrvatski naglasak i naglasne inačice

Kao jedno od prozodijskih sredstva koja pripadaju jezičnim jedinicama (riječima, izrekama itd.), a ne mogu se izvesti iz obilježja fonema, naglasak se sastoji od tri obilježja ili sastavnice: siline ili udara, dužine i tona. Silina je relativna glasnoća kojom se izgovara pojedini slog, osim udara naziva se još i jačinom. Dužina je dulje trajanje jednoga sloga u odnosu na drugi, naziva se još i duljinom ili kvantitetom. Može se iskazivati manjim jedinicama, morama pa dug slog ima dvije more, a kratak jednu (npr. Garde, 1993, Jelaska, 2004). Ton može biti visok i nizak, u nekim jezicima i srednji. Navedena su obilježja i njihov međusobni odnos osnova jedne od temeljnih tipoloških

podjela različitih jezika s obzirom na naglasak, a njima se služe i suvremeni hrvatski fonolozi (npr. Jelaska 2004, Mandić, 2007).

Hrvatski standardni jezik služi se naglaskom koji se kao razlikovno fonološko sredstvo sastoji od sva navedena tri obilježja: promjena svakoga od navedenih obilježja, udara (siline), dužine i (visokoga) tona (niski je ton zalihostan, a visoki razlikovan) može dovesti do promjene značenja riječi. Ostali hrvatski idiomi imaju jedno, dva ili sva tri od navedenih obilježja, npr. zagrebački kajkavski ima samo jedno obilježje, saljski ima dva, a standardni hrvatski, bednjanski i lastovski tri (Jelaska, 2004: 193). U radu se rabi i tradicionalni pristup naglascima, koji uključuje četiri naglasaka i nenaglašenu dužinu te njihova obilježja: mjesto naglasaka, trajanje i intonaciju (koja se naziva i melodijom) kako bi bio čitljiv i fonološki tradicionalno obrazovanim čitateljima. Ne rabe se uvijek puna tradicionalna imena naglasaka, nego kraća koja su se često rabila među akcentolozima, posebno na kazališnim akademijama: brzi za kratkosilazni (*kùća*), spori za kratkouzlazni (*žèna*), silazni za dugosilazni (*zlâto*) i uzlazni za dugouzlazni (*rúka*).

Za razliku od jezika sa stalnim mjestom naglasaka poput francuskoga, češkoga, makedonskoga, poljskoga, hrvatski pripada jezicima s pokretnim mjestom naglasaka, poput talijanskoga, španjolskoga ili ruskoga. Naglasak je u hrvatskome jeziku relativno slobodan jer se može ostvariti na bilo kojem slogu riječi osim na posljednjem. U različitim oblicima iste riječi može se pojaviti svaki od četiriju naglasaka, npr. lònac (N jd.), lónca (G jd.), lónci (N mn.), lònācā (G mn.). Nekoliko pravila ograničava raspodjelu standardnih hrvatskih naglasaka, iako ona nisu bez izuzetaka (Babić i sur. 1991). Ta su poznata pravila navedena u (1) kako bi se pokazalo da se u ispitanoj građi poštuju bez izuzetka samo prva dva.

- (1)
  - i. na jednosložnim riječima naglasci su samo silazni
  - ii. slogovi su pred naglašenim slogom samo kratki, ostali mogu biti dugi
  - iii. na posljednjemu slogu u riječi nema naglasaka (odatile su prešli naprijed)
  - iv. silazni naglasci stoje samo na prvomu slogu u riječi (na drugima bi prešli naprijed)
  - v. silazni naglasci s prvih slogova prelaze na prednaglasnicu u rečenici

Hrvatski je naglasni sustav vrlo složen sustav. Jedan manji dio naglasnica, tj. leksički naglašenih riječi, nema jedan naglasak, nego se pojavljuje u različitim inačicama, što znači da nije jedinstveno prozodijski normiran. Supto postojanje dvaju ili triju naglasaka na jednoj riječi, tzv. dubleta ili tripleta, dodatno ga opterećuje. Različiti su stavovi o načelima prozodijske standardnosti i standardiziranja: dok jedni traže opravdanja za održanje postojeće

norme i propisuju oblike kakve nitko ne govori, drugi tvrde da odlučivanje o tome što će biti propisano ne treba zasnivati na “kabinetskoj dedukciji”, nego na sociolingvističkim istraživanjima stanja, sklonosti i težnji (Škarić i sur. 1996). Različito naglašavanje pojedinih riječi pa i čitavih skupina često se pripisuje razlikama između kodificirane i uporabne norme. Naime, pojedini jezikoslovci govore o dvojnoj raslojenosti norme: to su propisana (kodificirana) i uporabna (Vukušić, 1993, 1996), drugi o trojnoj: to su klasični idiom, prihvatljivi idiom i prihvaćeni idiom (Škarić), a neki spominju i funkcionalno-stilske razlike. Budući da su sustav i norma povijesne pojave, postavljena načela standardnosti ne mogu se u potpunosti ostvarivati u procesu standardizacije. J. Silić (1997) govori o neizbježnom raskoraku između triju razina apstrakcije sustava (samo funkcionalno stalni elementi), norme (kolektivno ostvarenje sustava) i govorenja (individualno ostvarenje norme). Pri tome se podrazumijeva da su oba naglašavanja svojstvena hrvatskomu novoštokavskom naglasnom sustavu. No, budući da je naglasni sustav jezični sloj koji je najmanje sklon promjeni, dovoljno je pogledati stare hrvatske priručnike i poslušati današnje govornike kako bi se pokazalo koje je naglašavanje stalno (Škavić, Varošaneć-Škarić, 1999). U mnoštvu razgovornih inačica tradicionalna hrvatska normativna akcentuacija na novoštokavskoj osnovi jedina je stabilna, poznata, provjerena i sustavna.

Promjene u odnosu na tradicionalnu normu u građi prikupljenoj za ovaj rad očituju se u nekoliko obilježja: naglašavanje nepočetnih slogova silaznom intonacijom (v. Vukušić, 1993), čime se krši raspodjelno pravilo u (1.iv), uključujući i posljednji slog, čime se krši pravilo (1.iii), dok je najmanje sporan neprenesen naglasak na prednaglasnicu, čime se krši pravilo (1.v), ali je to pojava koja je uzela maha. Pojavljuju se i izostavljanje ili umetanje dužina, pa i već uočena neutralizacija razlike između kratkouzlaznoga i kratkosilaznoga naglasaka u korist kratkosilaznoga (npr. Varošaneć-Škarić, Škavić, 2001). Najčešći su otkloni od naglasne norme hrvatskoga standardnoga jezika uočeni u ovome istraživanju uzrokovani mjesnim i žargonskim obilježjima u naglašavanju, odnosno odabiru vlastitoga umjesto normiranoga naglasaka. Neka su odstupanja uzrokovana naglasnom hiperkorektnošću — pogriješkama zbog želje za ispravnim naglašavanjem, odnosno priopćavanjima prije nego što se ovladalo pojedinim riječima. I homografi su zbunjivali nepripremljene spikere. Tako je u ovome istraživanju jedna spikerica pokaznu zamjenicu *tě* pročitala kao da je riječ o vezniku: *tě je optužbe...* Međutim, u radu se ne ulazi u ulogu odstupanja jer je moguće da pokazuju i smjerove naglasnih promjena u hrvatskome jeziku, što bi mogle pokazati i naglasne inačice (dublete) da su sustavno donesene u priručnicima. Na primjer, treći se nepočetni slogovi silazno naglašavaju u genitivu množine nekih imenica a-sklonidbe, u nekim složenicama i u stranim imenima.

1.1. Naglasna inačnost u tri suvremena priručnika

Naglasna inačnost može se iščitati i iz rječnika i drugih hrvatskih priručnika, od kojih su za ovaj rad sustavno pregledana tri: *Rječnik hrvatskoga jezika* (RHJ), *Hrvatski jezični savjetnik* (HJS) i *Veliki hrvatski rječnik* (VHR), slično kao u radu A. R. Bagdasarova (2007) koji spominje normativnu neusklađenost i među naglascima. U tim se priručnicima inačnost katkad ocrtaiva kao mogućnost dvaju izgovora, označena veznikom *i*, a katkad je rjeđa ili manje preporučljiva inačica stavljena u zagradu. Vidljivo je da RHJ i VHR često navode samo jedan oblik ili jedan ostavljaju kao glavni, a drugi stavljaju u zagrade, dok HJS često navodi oba pomoću veznika *i*. Navođenje inačica u tri priručnika omogućuje i da se promotri njihov položaj i na drugi način — koja je izgovorna inačica zastupljena u sva tri priručnika, koja samo u jednomu ili u dvama. Ovo je važno istaknuti jer vlastite neujednačenosti govornici često opravdavaju nesređenošću norme i dubletnim rješenjima u priručničkim popisima.

U ovomu dijelu rada izdvojeni su neki primjeri naglasnih odstupanja od neobilježenih inačica riječi koje kao dublete navode i spomenuti priručnici, bar jedan od njih. U radu se posebice ističu oni primjeri naglasnih dubleta koji opterećuju današnji kodifikacijski sustav. U sljedećim su tablicama navedeni primjeri naglasnih inačica iz priručnika koje su se pojavile i u govoru ispitanika s mostarskoga radija. Preneseni su kao u samome priručniku: rječnici uglavnom rjeđu, noviju ili manje preporučljivu inačicu stavljaju u zagradu, a Savjetnik ju donosi drugu po redu povezanu sastavnim veznikom.

U tablici 1 navedene su riječi stranoga podrijetla, njih dvadeset. Kao što se vidi, najviše dubleta donosi Hrvatski jezični savjetnik, rječnici znatno manje. Rječnik hrvatskoga jezika ima ih samo sedam, trinaest je bez inačice, dok ih Veliki Anić ima šest, ali samo dvije dijeli s drugim rječnikom. Sva tri priručnika za svaku riječ dijele jedan zajednički naglasni lik; potvrde u samo dva priručnika uočljiv su izuzetak: *provincija* se pojavljuje u dvije jednake inačice u sva tri priručnika, ali su različita položaja, dok *Jamajka* nema zajednički lik.

Hrvatski jezični savjetnik ponovno daje najviše dubleta, četrnaest od navedenih dvadeset. S Rječnikom hrvatskoga jezika zajedničkih je trinaest, s Velikom Anićem dvanaest, a pet je zajedničkih naglasnih likova u sva tri priručnika. U tablici se izdvaja primjer *odakle* koji u Rječniku hrvatskoga jezika ima trovršno naglašavanje, u Savjetniku dubletno, a u Velikome je Aniću samo jedan način (pet je različitih načina naglašavanja navedene riječi).

Rječnik hrvatskoga jezika	Hrvatski jezični savjetnik	Veliki hrvatski rječnik
děfektan (defektan)	děfektñi i defektñi	děfektñi
provincija (pròvincija)	provincija i pròvincija	pròvincija (provincija)
ěksplòzija (eksplozija)	ěksplòzija i ěksplòzija	ěksplòzija (eksplozija)
agònija (àgonija)	agònija i àgonija	agònija
mědalja (medalja)	mědalja i medalja	mědalja
televízija (telèvizija)	televízija	televízija
àdekvatñi (adèkvatni)	àdekvatñi i adèkvatni	àdekvatñi
tràdìcija	tràdìcija i tràdìcija	tràdìcija
tràdìcijski	tràdìcijski i tràdìcijski	tràdìcijski
špèdìcija	špèdìcija i špedicija	—
organizátor	organizátor i organizator	organizátor (organizátor)
ambàsador	ambàsador i ambasador	ambàsador (ambasador)
televízor	televízor i telèvizor	televízor (televizor)
teròrist	teròrist	teròrist (terorist)
màgistar	màgistar i magistar	màgistar
hùligān	hùligān i huligān	hùligān
Amerikānka	Amerikānka i Amerikanka	Amerikānka
vegetarijānka	vegetarijānka i vegetarijanka	vegetarijanka
āpsolutno	āpsolutni i apsolutni	āpsolutno
Jāmājka	Jāmājka	Jamājka

Tablica 1: Dubletne riječi stranoga podrijetla u tri hrvatska priručnika

U tablici 2 nalaze se domaće riječi. Kod njih je primjetna još veća raznolikost odnosa i više je riječi koje u tri priručnika nemaju zajednički izraz.

Rječnik hrvatskoga jezika	Hrvatski jezični savjetnik	Veliki hrvatski rječnik
osmīna (òsmīna)	osmīna i osmīna	osmīna
grāđānstvo (građanstvo)	grāđānstvo i građanstvo	grāđānstvo
izvānredan (izvanredan)	izvānredan i izvanredan	izvānredan
knjīževnōst	knjīževnōst	knjīževnōst (književnōst)
ponīznōst	pōnīznōst i ponīznōst	ponīznōst
stvāran	stvāran i stvāran	stvāran
Kōprīvnica	Kōprīvnica	Kōprīvnica (Koprīvnica)
òdakle (òdakle odákle)	òdakle i odákle	òdakle
sùglasnōst	sùglasnōst i suglāsnoš	sùglasnōst
govōrnik	govōrnik i govōrnik	govōrnik
òbrazovānje	òbrazovānje i òbrazovānje	òbrazovānje
istodobno	istodobno i istòdobno	istòdobno
zābava	zābava i zābava	zābava
úvoz	úvoz i úvoz	úvoz
nāzočan	nāzočan	nāzočan
òdāvno	òdāvno	òdāvno
daròvao (dārovao)	daròvao i daròvao	—
mālòljetnički	mālòljetnički i malòljetnički	—
hlādno	hlādno	hlādno
prólazan	prólazan	prólazan

Tablica 2: Dubletne domaće riječi u tri hrvatska priručnika

Kao što se vidi u tablici 1, u inačicama se događaju različite promjene u odnosu na naglasni izraz zajednički svim trima priručnicima, što bi značilo

tradicionalniji standardni izraz. Pomiče se mjesto udara na idući ili prethodni slog, zadržavanjem sporoga naglaska ili mijenjanjem sporoga u brzi, odnosno uzlaznoga u spori. Pri tome se može dogoditi da se dužina nekoga sloga izgubi ili se duži prethodno kratak slog. Visoki ton može ostati na istome slogu, pomaknuti se na prethodni, idući ili na zaidući slog. Primjeri spomenutih promjena navedeni su u (2), napisani su običnim slovima. Inačice u riječima domaćega podrijetla pokazuju neke pojave koje se nisu očitovale u inačicama riječi stranoga podrijetla: promjene u istomu naglašenomu slogu i udar na prethodnomu, a ton na preprethodnomu slogu. One i primjeri otisnute su u (2) masnim slovima.

(2) **1. Pomaci na idući slog**

i. udar na idući (ton ostaje)

spori u brzi

teròrist (terorìst)

ii. udar i ton na idući

spori na idućem

òsm̄ina i osm̄ina
dèfekt̄nī i defèkt̄nī, mèdalja i mèdalja, organiz̄ator i organiz̄ator, m̄agistar i magistar

iii. udar na idući i ton na zaidući

brzi u spori na idućem

gr̄ād̄anstvo i gr̄ad̄anstvo
h̄uliḡan i huliḡan, àpsolut̄nī i àpsolut̄nī

iv. udar na idući, ton na zaidući, gubi se dužina

brzi u spori na idućem

brzi u uzlazni na idućem

m̄aloljetničk̄i i mal̄oljetničk̄i
p̄on̄izn̄ost i pon̄izn̄ost, òd̄akle i od̄akle

2. Pomaci na prethodni slog

i. udar i ton na prethodni

uzlazni u spori na prethodni

trad̄icija i tràd̄icija

ii. udar na prethodni, ton na preprethodni

spori u brzi na prethodnomu

dar̄ovao i d̄arovao

izv̄anredan i izv̄anredan

iii. udar i ton na prethodni, duži se prethodno naglašen slog

spori na prethodnomu

prov̄incija i pròv̄incija, aḡonija i àḡonija

3. Promjene u istomu slogu

i. ton na idući

silazni u uzlazni

stv̄aran i stv̄aran

ii. ton na prethodni

uzlazni u silazni

z̄abava i z̄abava

iii. dugi u kratak

uzlazni u spori

úvoz i úvoz

2. Naglasne inačice i netočni naglasci u različitim vrsta riječi

U ovomu će se poglavlju navoditi riječi koje su ispitanici različito naglašavali, riječi u kojima su odabirali jednu, ali rjeđu inačicu koju priručnici navode na drugome mjestu te riječi koje su posve pogrješno naglašavali. Treba napomenuti da su gotovo sva odstupanja uočena na samoznačnicama, i to najviše na imenicama, potom na pridjevima i priložima, a najmanje na glagolima. Neke su riječi drugačije od neobilježenoga normiranoga naglasaka u svojem citatnom obliku, a onda i drugima, dok su neke uočene riječi izdvojene zbog naglasaka na kojemu od sklonidbenih ili spreznih oblika. Najveći je udio inačica među imenicama, više od polovice: 54%. Sljedeći su pridjevi: 17%, potom glagoli: 16% i na kraju prilozi: 13%.

2.1. Imenice

Među imenicama se inačice pojavljuju i u riječima stranoga podrijetla, ali i u domaćim riječima.

2.1.1. Imenice e-sklonidbe ženskoga roda

Od riječi navedenih u tablici 1 imenice *televizija*, *provincija*, *agonija* i *eksplozija* koriste se na oba navedena načina podjednako. Prvi navedeni primjeri prema rječnicima iz literature češći su i više se koriste, te su navedeni prvi, a drugi primjer naglašavanja naveden je drugi po redoslijedu u (3).

(3)	televízija	telèvīzija
	provincija	pròvīncija
	agònija	àgōnija
	èksplòzija	ekspłòzija
	tràdīcija	tradīcija

Vodeći se prema ovim i sličnim, ali točnim primjerima naši spikeri i novinari naglašavaju i ostale riječi, nažalost netočno, bilo da je naglasak dijalektalan, bilo da je jednostavno drugačiji nego u standardnomu jeziku. Tako se primjeri kao što *su promocija*, *špedicija* i *tranzicija* pogrješno naglašavaju, kao u (4). Pri tomu prve dvije riječi mijenjaju mjesto udara i ton, a treća samo mjesto udara, što se očituje kao promjena sporoga u silazni naglasak. Jednako je tako nepravilno naglašavano ime države *Slovenije* i hrvatske *Dalmacije*, kao u (4).

- (4) pròmōcija   promócija
špèdīcija   špedīcija
trànžīcija   *tranzīcija*
Slòvèniija   *Slovèniija*
Dàlmācija   *Dalmācija*

Imenicu *mafija* umjesto sporim (kratkouzlaznim) naglaskom *màfija* ispitani naglašavaju brzim (kratkosilaznim) naglaskom: *mǎfija*, što je progrješno. Kod nje je riječ o zamjeni sporoga naglaska brzim. U drugim je primjerima u (6) promijenjeno mjesto naglaska. Imenica *institúcija* u obliku G jd. *institúcijē* i L mn. *institúcijāmā* naglašava se i drukčije, netočno u G jd. *institucije*. Imenica *nèprāvda* pogrješno se povremeno izgovara u obliku D jd. *neprávdī*.

Imenica ženskoga roda, složenica *hidroelektràna* ne izgovara se pravilno, iako naglasak ostaje isti, spori: *hìdroelektrana*. Umjesto na drugome dijelu složenice *-elektrana* naglasak je na prvom *hidro-*.

- (5) màfija   *mǎfija*
institúcija   *institucije*
nèprāvda   *neprávdī*
hidroelektràna   *hìdroelektrana*

Imenica ženskoga roda *kandidātkinja* izgovara se *kandidàtkinja*, u kojoj je naglasak ostao isti, ali se prebacio s drugoga na treći slog. Ime države u Karipskome moru *Jāmājka* naglašava se *Jamàjka*, što donosi samo Veliki Anić.

- (6) kandidātkinja   kandidàtkinja
Jāmājka   Jamàjka

Četiri se imenice ženskoga roda na *-ina* različito izgovaraju na Radiju: *osmīna*, *razīna*, *kotlīna*, *vladavīna*, kao u (7). Jezikoslovci smatraju da se imenica *osmīna* može naglašavati na dva načina *osmīna* i *òsmīna*. Naravno, naši su novinari prihvatili oba načina izgovaranja. Imenica *rǎzīna* naglašava se dvojako, s brzim naglaskom na početnome slogu i sporim na medijalnome slogu. Na Radiju se mogu čuti oba načina naglašavanja. Imenica *kòtlīna*, netočno se izgovara *kotlīna*. Oblik I jd. imenice *vlādavīna* izgovara se dvojako. Pravilno naglašavanje imenice u ovome obliku *vlādavinom* zamjenjuje se naglaskom *vladàvinom*. Ovakva zamjena može se često čuti na mostarskome govornom području i događa se u svim padežima, ali na snimci je

zabilježen samo ovaj primjer u I jd.

- (7) osmīna   òsmīna
ràzīna   razīna
kòtlīna   *kotlīna*
vlàdavinom   *vladàvinom*

Imenice *poledica*, *polovica* i *Koprivnica* trebale bi se naglašavati kao što je navedeno s lijeve strane u (8). One ipak tako ne zvuče na našem Radiju. Imenica *poledica* naglašava se pogrješno *póledica*. Kratkouzlazni naglasak na prvome slogu zamijenjen je dugouzlaznim naglaskom. Imenica *polovica* također se stalno naglašava pogrješno i to *polovīca*. Isto vrijedi za naglašavanje grada *Koprivnice*: *Koprívnicā*.

- (8) pòledica   *póledica*
polòvica   *polovīca*
Kòprīvnica   *Koprívnicā*

Imenica *vožnja* može se čuti sa sporim naglaskom *vòžnja*, ali i s uzlaznim naglaskom: *vóžnja*. Imenica *zabava* može se čuti i pravilno (*zábava*) i nepravilno (*zàbava*) naglašena. Imenica *glavobolja* dvojako se naglašava: pravilno *glavòbolja*, ali i nepravilno *glàvobolja*.

- (9) vòžnja   vóžnja
zábava   zàbava
glavòbolja   *glàvobolja*

Na Radiju se više izgovara *medàlja*, iako se prema rječnicima preporuča *mèdalja*.

- (10) mèdalja   *medàlja*

Kod naglašavanja imenice *Kapela* dogodila se zanimljiva stvar. Naime, naši novinari i spikeri kao i većina hercegovačkoga puka za malu crkvu kažu *kapéla*. Slijedeći ovaj primjer i spikeri su pročitali pogrješno: *preko prijevoja Kapéla*.

(11) Kàpela *Kapéla*

Povremeno se pojavljuju naglasne pogrješke koje treba smatrati propustima (slučajnim pogrješkama). Čitajući vijesti, točnije rubriku na kraju vijesti, *Stanje na cestama*, spikerica je pogriješila jer je umjesto imenice u G mn. *céstā* izgovorila imenicu *cèsta* u N jd: *Na dijelovima cèsta...* Kako je riječ *zbilja* dvoznačna, može biti imenica *zbiľja* i prilog *zbiľja*, katkad se događa zamjena.

2.1.2. Imenice i-sklonidbe ženskoga roda

Imenice ženskoga roda na *-ost* kao u (12) različito su se izgovarale. Imenica *književnost* dvojako se naglašava: *knjižēvnōst* / *knjižėvnōst*. Naglašavanje ove imenice *knjižėvnōst* duboko se ukorijenilo ne samo na Radiju nego i u svakidašnjem govoru mostarskoga kraja tako da je pravilno naglašavanje za mnoge neobično, a za one koji manje poznaju hrvatski i nepoznato. Isto vrijedi i za imenicu *poniznost*, na Radiju su zabilježena oba tipa naglašavanja: *poníznōst* / *pōniznōst*. Dvije posljednje riječi na Radiju su se izgovarale samo u jednoj inačici, kao *prohódnost* i *suglásnost*.

(12)	knjižēvnōst	knjižėvnōst
	pōniznōst	poníznōst
	pròhodnōst	prohódnost
	súglasnōst	suglásnost

2.1.3. Imenice a-sklonidbe srednjega roda

Glagolske imenice *trgovanje*, *obrazovanje*, *ograničenje* i *uklanjanje* na Radiju su se različito izgovarale, kao u (13). Imenica *obrazovanje* izgovara se dvojako. Naime, naglasak prelazi na mjesto naglasne dužine i dulji se.

Potpuno suprotna pojava, a netočna, događa se kod imenice *ograničenje*; možda prema primjeru imenice *obrazovanje* ispitanici naglasak stavljaju na prvi slog. Ispitanici ne izgovaraju točno *ùklanjanje*, nego netočno *uklánjanje*. Imenica *trgovanje* izgovara se dvojako, pravilno *trgòvānje* i nepravilno *trǎgovanje*. Kratkouzlazni naglasak prelazi na slog ispred, na slogotvorno *r* i mijenja se u kratkosilazni naglasak. Slično je i s imenicom *uklanjanje*. Imenica *građanstvo* izgovara se *gradánstvo*, iako pogrješka nije ni *grādánstvo*.

- (13) òbrazovānje   obrazovānje
ùklanjānje   uklānjanje
ograničēnje   ògraničēnje
trgòvānje   tṛgovanje
građānstvo   grāđānstvo

2.1.4. Imenice a-sklonidbe muškoga roda

Riječi stranoga podrijetla *televizor*, *organizator* i *ambasador* u dvama priručnicima koji su se u ovoj analizi uzimali u obzir imaju dvojako naglašavanje. Ispitanici ih češće izgovaraju sa silaznim naglaskom. Mjesto udara pomiče se na sljedeći slog na kojemu je u prvome nizu dužina, a spori naglasak zamjenjuje se silaznim. Takav je izgovor česta pojava u mostarskoj sredini.

- (14) telèvīzor   televīzor
organizātor   organizātor
ambāsādor   ambasādor

U (15) nalaze se izgovori riječi *govornik*, *suživot* i *stav*. Prva su dva primjera lijevo točna, ali su ih ispitanici rijetko izgovarali. U ovom slučaju naglasak ostaje isti, ali prelazi na slog ispred. Imenica *sùživot* izgovarala se na dva načina *sùživot* i *suživot*. Kod imenice *stāv* kratkosilazni naglasak prelazi u dugosilazni, izgovara se *stāv*.

- (15) govòrnīk   gòvornīk
sùživot   suživot
stāv   stāv

U (16) nalaze se primjeri izgovorenih riječi stranoga podrijetla. Imenicu *period* ispitanici dvojako naglašavaju *pèriod* i *period*. Ostale imenice muškoga roda u (16) izgovaraju se nepravilno. Imenice *telefon* i *eksperiment* naglašavaju se i pravilno i nepravilno. Imenica *èkspres*, ali ujedno i prilog *ekspres*, izgovara se netočno: *eksprès*, jer naglasak prelazi na posljednji slog, što po pravilima o raspodjeli naglaska nije standardno. Kod imenice *teròrist* naglasak prelazi na sljedeći slog i mijenja se u kratkosilazni *terorìst*. Imenica *kòntekst* izgovara se i pravilno, ali i nepravilno *kontèkst*, naglasak ne prelazi na prefiks nego ostaje isti kao u osnove ove tvorbene riječi, u ovom slučaju to je riječ *tekst*. Kod imenice *màgistar* izgovor je nepravilan *magìstar* i sve češće se može čuti takvo nepravilno naglašavanje u našem svakodnevnome razgovoru, vjerojatno slijedeći primjer naših novinara. Kratkouzlazni na-

glasak prešao je na sljedeći slog, *magistar*. Imenica *centimetar* izgovara se katkad pravilno, a katkad i nepravilno. Ovaj primjer isti je kao i kod riječi *kontekst*. Naglasak prelazi na drugi dio tvorbene riječi *metar* i izgovara se *centimètar*.

(16)	pèriod	period
	telèfòn	tèlefòn
	eksperìment	eksperimènt
	èkspres	eksprès
	teròrist	terorìst
	kòntekst	kontèkst
	màgistar	magìstar
	cèntimetar	centimètar

I među imenicama ove sklonidbe dogodile su se zabune, tj. propusti. Imenica *rizik* pogriješno se izgovorila u obliku G jd. Umjesto jednine, pročitala se množina. Ako novinar ili spiker ne poznaje dovoljno hrvatski standardni jezik, njemu je naizgled isto izgovaranje ove riječi jer u njihovim tekstovima, ali i općenito u praksi, naglasci nisu obilježeni. Naglasak mogu prepoznati iz konteksta, ali to očito nije uvijek lako, tako su npr. spikeri čitali množinu umjesto jednine: *faktor rìzikā*.

2.1.5. Genitiv množine imenica a-sklonidbe s više od tri sloga

U genitivu množine imenice muškoga roda a-sklonidbe koje imaju četiri i više slogova priručnici različito postupaju, jednako tako i s riječima srednjega roda. Ni jedan ne donosi (dugo)silazni naglasak na trećem slogu od kraja, što je česta izgovorna pojava. Veliki Anić nema dubleta, RHJ donosi dublete s uzlaznim naglaskom u zagradi, a HJS na prvo mjesto stavlja oblike s uzlaznim naglaskom.

Rječnik hrvatskoga jezika	Hrvatski jezični savjetnik	Veliki hrvatski rječnik
mùškārācā (<i>muškārācā</i>)	<i>muškārācā</i> i mùškārācā	mùškārācā
òstātākā (<i>ostātākā</i>)	<i>ostātākā</i> i òstātākā	òstātākā
pòdātākā (<i>podātākā</i>)	<i>podātākā</i> i pòdātākā	pòdātākā
<i>iskústvo</i> —	<i>iskústāvā</i> , i <i>iskústāvā</i>	<i>iskústāvā</i>

Tablica 3: Naglasne dublete u genitivu množine u priručnicima

Obje su inačice točne, a spikeri čitaju i jednu i drugu, kao u (17). Načelno nema pravila. Imenica *ostatak* u obliku G mn. često se pojavljuje. Problem je u tome što se ni jezikoslovci ne mogu složiti i odlučiti se između *òstātākā* i *ostātākā*, a dok se oni ne dogovore, naši će novinari izgovarati

ostátākā. Česte su pogrješke novinara u riječima u kojima iza kratkouzlaznoga naglasaka dolazi dužina. Takav je naglasak uvijek izgovoren na mjestu iza pravilnoga mjesta naglasaka, i to kao dugouzlazni npr. *pòdātākā podātākā*. Takve su pogrješke najvjerojatnije posljedica težnje kraćenja dužine koju je Kravar (1968) opisao kao pojavu koja takvo otezanje zapravo pokazuje kao najrustičniju crtu novoštokavske norme (Zgrabljić, Hršak, 2003). Govornici čiji se naglasak analizira u ovome radu češće među dubletama biraju naglasne likove s dugouzlaznim naglaskom na medijalnome slogu (*muškārācā, ostátākā, podātākā*) nego one s kratkouzlaznim naglaskom na početnome slogu (*mùškārācā, òstátākā, pòdātākā*). Govornici očito slijede govorne navike osoba koje smatraju obrazovanim, kompetentnim za izbor jednoga od dva naglasna lika koja čuju.

- (17) *pòdātākā podātākā*
mùškārācā muškārācā
trènūtākā trenūtākā
iskústāvā iskústāvā
policājācā policājācā

Imenica srednjega roda *iskustvo* pojavljuje se u obliku G mn. *iskústāvā / iskústāvā*, a naglašava se kao i navedeni primjeri imenica muškoga roda *pòdātākā / podātākā*. U ovom slučaju spikeri se više koriste oblikom *iskústāvā*. Imenica *policajac* u obliku G mn. više se koristi na drugi navedeni način, iako je ona u rječnicima navedena u zagradi, znači rjeđe. U ovom slučaju nastaje prebacivanje na sljedeći slog.

I neke se druge imenice muškoga roda u obliku G mn. naglašavaju pogrješno kao u (18). Imenica *maloljetnik* u obliku G mn. koristi se jednako, i pravilno *màloljetnikā* i nepravilno *màloljetnikā*. U ovom primjeru očito je nerazlikovanje kratkih naglasaka: kratkosilazni naglasak prešao je u kratkouzlazni. Imenica *projekt* jednako i u N jd. i u G mn. izgovara se na dva načina, točno *pròjekātā* i netočno *projèkātā*. Ova je imenica isti naglasni primjer imenica već navedenih u G mn.

- (18) *màloljetnikā maloljetnikā*
pròjekātā projèkātā

Imenice *uvoz* i *izvoz* u građi su se izgovorile kao da su G mn. s dugouzlaznim naglaskom na prvome slogu, ali bez dužine na predzadnjem slogu, kao u (19) desno, što je netočno. Govornici su trebali odabrati G jd. i kratkouzlazni naglasak, kao u (19) lijevo.

- (19) ùvoza   úvozā
    ìzvoza   ízvozā

2.2. Pridjevi

Svi pridjevi navedeni u (20) izgovaraju se dvojako, što predstavlja veliki problem. Prvi su u stupcu navedeni točno naglašeni, a u drugom obilježeno ili netočno, onako kako ih izgovaraju novinari na Radiju. Samo su neki primjeri kako su to novinari čitali ili izgovarali: *U tèlefōnskōm razgovoru...*, *Hulìganskē aktivnosti...*, *Tranzìcijskōg plana...*, *Filòzofskī fakultet otvorio je...*, *Nìskē temperature u gradu...*

- (20) talijānskī   tǎlijānskī
    ekòloškī   èkološkī
    ekònomskī   èkonomskī
    agrònomskī   àgronomskī
    trānzìcijski   tranzìcijski
    filòzofskī   *filòzofski*
    telèfonskī   *tèlefōnskī*
    hùligānski   *hulìganskī*
    nìske   *nìskē*

Pridjev *màloljetnīčki* izgovarao se na dva načina pravilno, kako je već navedeno, i nepravilno *maloljètničkī*. Naglasak prelazi na drugi dio ove složenice (*maloljètničkē delikvencije*). Pridjev *zadobivenē* (od glagolskoga pridjeva trpnog *zadobiven*) također se izgovara na dva načina *zadobivenē ozljede* i *zàdobivenē ozljede*. Nepravilno se izgovara i pridjev *nekakav*, kratkosilazni naglasak prelazi na drugi slog u kratkouzlazni *nekàkav*.

- (21) màloljetnīčki   *maloljètničkī*
    zadobivenē   *zàdobivenē*
    nèkakav   *nekàkav*

Određeni oblik pridjeva *pròlazan* izgovara se pogrješno *prólazni*, gdje kratki naglasak prelazi u dugi.

Pridjev *stvaran* češće se izgovara na nepravilan način npr. *stvárnōg preuzimanja*. Oblik pridjeva *skéniran* u G jd. izgovara se dvojako *skèniranog* i *skéniranog*. I pridjev *dèfektñī* izgovara se točno *dèfektñī*, ali i netočno *defèktñī*. Naglasak prelazi s prvoga na drugi slog.

- (22) pròlaznī   prólaznī
stvárnōg   stvárnōg
skèniranog   skeníranog
dèfektnī   defèktnī

Pridjev *adekvatan* izgovara se u genitivu na oba načina kao i primjer *àdekvāt-nōg adèkvātnōg*, npr. *bez àdekvātnōg / adèkvātnōg grijanja*, jednako kao i *kvalitētan / kvàlitētan*. Primjer pridjeva *meteorološki* u genitivu zabilježen je samo pogrešno, *meteòrološkōg zavoda*. Naglasak je ostao isti, ali je prešao na slog ispred. Jednako je tako i s primjerom *tehnološki*.

- (23) kvalitētan   kvàlitētan
àdekvātnōg   adèkvātnōg
meteoròloškōg   meteòrološkōg

2.3. Prilozi

U prvomu su stupcu prikazani primjeri pojedinih priloga i njihovo pravilno naglašavanje, a u drugom nepravilno, onako kako ih izgovaraju spikeri i novinari. U (24) nalaze se riječi stranoga podrijetla. Češće se koristi nepravilan oblik *ekspresno*.

- (24) èkspresno   ekspresno
gàrantnō   garàntno
pàradoksālno   paradoksālno
àpsolūtno   apsolūtno
kònkretno   konkrètno

U (25) nalaze se inačice priloga domaćega podrijetla, od kojih su s lijeva sve netočne.

- (25) tēško   tēško
hlādno   hlādno
iznenādno   iznenādno
istodobno   istòdobno
nèobično   neòbično
prepòručenō   preporúčenō
òdāvno   odāvno
nàime   nàime

U (26) nalaze se jedna dubleta i jedna tripleta. Na našem Radiju, a i općenito na hercegovačkome području, najviše se pojavljuje naglasak *odáklē*, dok je posljednji netočan.

- (26)   izvanredno   izvànredno
          òdàkle   odáklē   òdàklē

2.4. Glagoli

Glagol *relaksírati* i *rèlaksirati* u govoru se zapaža s oba naglasna lika. Glagol *nàzočiti* i *nazòčiti* izgovara se sa sporim naglaskom na početnome i na medijalnome slogu. U obliku infinitiva glagol *tícati* izgovara se i netočno *tìcati*, gdje dugouzlazni prelazi u kratkouzlazni na istome slogu. U primjeru *pòdvrgnuti*, *podvrgnuti* drugi je lik čest u govoru spikera Radija, iako je netočan. U poratnome vremenu taj se naglasni lik proširio u mostarskome govoru.

- (27)   nàzočiti   nazòčiti
          relaksírati   *rèlaksirati*
          tícati   *tìcati*
          pòdvrgnuti   *podvrgnuti*

2.4.1. Present

Ispitanici prezentske oblike glagola *nemati*, *signalizirati* i *zaštiti* navedene u (28) dvojno izgovaraju. Naglasak je glagola *némati* u obliku 3. lica jednine *nēmā*, a izgovara se netočno i *néma*. Glagol *signalizirati* u obliku 3. lica jd. izgovara se pogrješno *signalizíra*. Glagol *zaštiti* u obliku 3. lica jd. izgovara se dvojako *zàštiti* i *zàštiti*.

- (28)   nēmā   *néma*
          signalizīrā   *signalizíra*
          zàštiti   zàštiti

2.4.2. Pridjev radni

U pridjevu radnomu nekih glagola priručnici donose dublete sa sporim naglaskom na drugomu slogu i brzim na prvomu, kao u tablici 4.

Rječnik hrvatskoga jezika	Hrvatski jezični savjetnik	Veliki hrvatski rječnik
daròvao (<i>dàrovao</i>)	<i>dàrovao</i> i daròvao	daròvao
pověćao (<i>pòvećao</i>)	<i>pòvećao</i> i pověćao	pověćao

Tablica 4: Naglasne dublete u glagolskomu pridjevu radnomu u priručnicima

Naglasak je glagola *kràsti* u obliku glagolskoga pridjeva radnog *kràli* / *krâli*. Glagolski pridjev radni glagola *pověćati* čita se dvojako: *pověćao* / *pòvećao* kao i glagola *darovati* *daròvao* i *dàrovao*. Glagol *nazočiti*, biti prisutan, izgovara se također dvojako *nàzočila* i *nazòčila*.

- (29) kràli   krâli
pověćao   pòvećao
daròvao   dàrovao
nàzočila   nazòčila

2.4.3. Pridjev trpni

Naglasno obilježeni primjeri glagolskoga pridjeva trpnoga u (30) pokazuju da se u šest slučajeva ne mijenja vrsta naglaska, ali udar prelazi na susjedni slog, svi su netočni.

- (30) provèden   *pròveden*
podnèsen   *pòdnesen*
uvèden   *ùveden*
zadobiven   *zadòbiven*
zatèčen   *zàtečen*
donèsen   *dònesen*

Pridjev stranoga podrijetla *rezerviran* izgovarao se i sa dugosilaznim naglaskom.

- (31) rezèrvīrān   *rezervīran*

3. Promjene naglasnih obilježja

Kako se jedna riječi pojavila u tri oblika: *òdākle / odáklē / òdāklē*, ukupno je 116 naglasnih promjena. S obzirom na naglasnu raznolikost hrvatskoga, različiti naglasni likovi riječi koje su izgovarali ispitanici teško se mogu jednostavno općenito opisati.

3.1. Promjene na istomu slogu — zadržano mjesto udara

Na istomu slogu, dakle s istim udarom, pojavilo se 18 inačica (15,52%). Od toga je 9 njih (7,76%) bilo različite duljine, 7 (6,03%) različita tona, a 2 (1,72%) različita tona i dužine. Drugim riječima, 18 je riječi ili njihovih oblika imalo različit naglasak na istomu mjestu.

3.2. Promjene mjesta naglasaka — pomak udara

Na različitomu je slogu, dakle s pomakom mjesta udara, bilo 98 inačica (84,48%). Od toga je 39 (33,62%) imalo isti naglasak, a 59 (50,86%) inačica imalo je različit naglasak na različitu slogu.

Od 98 riječi kojima se naglasak (udar) premjestio na neki drugi slog, prema početku riječi pomakli su se naglasci (udari) u 34 (29,31%) riječi, a prema kraju u 64 (55,17%) riječi. Od riječi u kojih se udar pomaknuo prema naprijed 20 riječi (17,24%) imalo je isti naglasak, a 14 (12,07%) različit. Od riječi u kojima se udar pomaknuo prema natrag, prema kraju riječi, 19 (16,38%) imalo je isti naglasak, a 45 (38,79%) različit. Dakle, najviše je promjena naglasaka bilo s riječima u kojima se udar pomicao udesno, prema kraju riječi.

3.3. Promjene u odnosu na početni naglasak

Najviše je mijenjan početno spori naglasak, čak 75 riječi (64,7%). Slijedi brzi: 21 riječ (18,1%), potom uzlazni: 15 (12,9%), a na kraju silazni: 5 riječi (4,3%).

Pojedinačno je najviše promjena bilo u riječima sa sporim naglaskom koji se pomaknuo prema početku riječi (19 puta, tj. 16,38%). Slijedi pomicanje udara u riječima sa sporim naglaskom prema kraju riječi na slog koji je dug ili dobiva dužinu pa je ishod uzlazni, tj. dugouzlazni naglasak (18 riječi tj. 15,52%). Treće je po redu pomicanje sporoga prema kraju riječi koji ostaje spor. U sva se tri slučaja (46,05%) s udarom pomicao i visoki ton (17 riječi, tj. 14,66%).

Samo dužina promijenila se u 35 riječi (30,17%), uzrokujući promjenu naglasaka, i to prema kraju u 18 riječi (15,52%), prema početku u 6 riječi (5,17%), a u istomu slogu u 9 (7,76%) riječi.

4. Zaključak

Među analiziranim primjerima radijskih emisija hrvatskoga radija Radiopostaje Mostar najbrojnija se odstupanja od naglasne norme hrvatskoga jezika odnose na međuslogovne promjene pri kojima se isti naglasak pomiče na susjedni slog, i to češće s početnoga na medijalni.

Promjena svih prozodijskih obilježja u istoj riječi rijetka je pojava. Odnosi se na pomicanje kratkouzlaznoga naglasaka na sljedeći slog koji je obilježen dužinom (*organizâtor, rezervîran, skenîranog, televîzor, tranzîcija, ambasâdor*). Silazni naglasci na nepočetnim slogovima rijetko se čuju u govoru mostarskoga kraja, stoga se lako zapažaju izgovorni likovi kod izvedenica i složenica koje obično zadržavaju nepreneseni naglasak (*eksprêš, kontêkst*).

Česta je pojava pomicanja kratkouzlaznoga (sporoga) naglasaka, bilo na slog ispred ili iza sloga na kojemu se nalazi naglasak (*mêdalja / medâlja, gârantnô / garântno, donêsen / dônese*). Zamjena sporoga uzlaznim najčešća je kod imenica muškoga, ženskoga i srednjega roda u N jd. i G mn., ali i kod pridjeva i glagola (*Amerikânka / Amerikánka, mùškârâcâ / muškârâcâ, iskûstāvâ / iskústāvâ, trànzicijski / tranzícijski, pòdvrgnuti / podvrgnuti*). Početni (dugo)silazni jedino je mijenjao vrstu naglasaka na istome slogu, dok je početni (dugo)uzlazni pomaknuo mjesto udara prema početku (ni jednom prema kraju), a u samo nekoliko primjera zamijenio ga je neki drugi naglasak na istome slogu. Početni brzi (kratkosilazni) u nekoliko primjera zamijenjen je drugim naglascima na istome slogu, od ostalih promjena pomicao se prema kraju riječi. Iz rezultata istraživanja može se zaključiti da se najčešće zamjenjuje mjesto kratkouzlaznoga naglasaka (udar), a i on se zamjenjuje drugim naglascima.

4. Literatura

- Anić, V. (2006) *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb.
- Babić i sur. (1991) *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti — Nakladni zavod Globus.
- Bagdasarov, A. R. (2007) Normativni status odrednica u rječnicima, *Lahor* 3, 5–13.
- Barić, E. i dr. (1999) *Hrvatski jezični savjetnik*, Zagreb.
- Garde, P. (1993) *Naglasak*, Zagreb: Školska knjiga.
- Jelaska, Z. (2004) *Fonološki opisi hrvatskoga jezika*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Kravar, M. (1968) Problematika naše gradske akcentuacije, *Zadarska revija* 17, 177–190.
- Mandić, D. (2007) Naglasak, *Fluminensia*, 19/1, 77–94.
- Silić, J. (1997) Razgovorni stil hrvatskoga standardnoga jezika, *Kolo* VI/4, 483–495.

- Škarić, I. (1999) Sociofonetski pristup standardnom naglašavanju, *Govor*, XVI, 117–137.
- Škarić, I. (2000) *Temeljci suvremenog govorništva*, Zagreb: Školska knjiga.
- Škarić, I. (2001) Razlikovna prozodija, *Jezik*, 48/1, 11–18.
- Škarić, I. (2006) *Hrvatski govorili*, Zagreb: Školska knjiga.
- Škarić, I., Lazić, N. (2002) Vrijednosni sudovi o hrvatskim naglascima, *Govor*, XIX/1, 5–34.
- Škarić, I. i dr. (1996) Silazni naglasci na nepočetnim slogovima riječi, *Govor* IV/2, 139–151.
- Škavić, Đ., Varošaneć-Škarić, G. (1999) Neke osobitosti hrvatskoga naglasnog sustava, *Govor*, XVI/1, 25–31.
- Šonje, J., Nakić, A. (ur.) (2000) *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Varošaneć-Škarić, G., Škavić, Đ. (2001) Neutralizacija kratkouzlaznog i kratkosilaznog naglasaka u suvremenom hrvatskom prihvaćenom izgovoru, *Govor*, XVIII/2, 87–104.
- Vrban Zrinski, K., Varošaneć-Škarić, G. (2004) Slušno prepoznavanje hrvatskih naglasaka, *Govor* XXI/2, 93–110.
- Vukušić, S. (1993) O silaznom naglašavanju nepočetnog sloga, *Jezik* 40/3, 76–79.
- Vukušić, S. (1996) Neprihvatljiva naglasnonormativna pravila, *Jezik* 44/2, 63–66.
- Vukušić, S., Zoričić, I., Grasselli-Vukušić, M. (2007) *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku*, Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Zgrabljčić, N., Hršak, S. (2003) Akcenti na Hrvatskome javnom radiju: Škarićeve teze na provjeri, *Govor*, XX/1–2, 133–147.
- Zgrabljčić, N. (2002) Govor na radiju: Analiza duhovitosti, poetičnosti i afektivnosti novinara Hrvatskoga radija, *Govor* 19/1, 45–64.
- Zoričić, I. (1990) *Naglasni odnosi i norma*, Zagreb.
- Zoričić, I. (1994) Naglasak pridjeva u hrvatskom književnom jeziku, *Fluminensia*, 6/1–2, 25–36.

Accent Features on Radio Station Mostar

This article compares accented words of radio presenters, journalists and guests on Radio station Mostar with the accent norm of the Croatian language. A total of 115 examples, based on data collected from three months of listening to different radio shows, were analysed. The first part of the paper discusses variants offered as doublets and triplets in three contemporary Croatian manuals: two dictionaries and one 'language advisor'. The choice of marked variants as well as deviations were sorted taking into consideration the parts of speech (nouns which prevail, adjectives, verbs and adverbs). It was found that changes of tone (melody) or length are less frequent than changes of stress, which could or could not be compared with changes of the other two features. So called short rising accent is involved

in by far the most changes found in the data. Two thirds of stress shifts are directed towards the end of the word, and just one third towards the beginning of the word.

Key words: accent, Radio Station Mostar, accent doublets

Ključne riječi: naglasak, naglasne dublete, odstupanja, Radiopostaja Mostar